

MUUTOKSET OPETTAJAN JA OHJAAJAN TYÖSSÄ JA MITEN NIISTÄ SELVITÄÄN?

Antti Maunu

Valt. tri, tutkijatohtori

Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE

maunuan@gmail.com

www.anttimaunu.fi

TUTKIMUSHANKE: TYÖ, HYVINVOINTI JA SUOMI

- Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE 08/2016-07/2019
- 35 viikkoa etnografista kenttättyötä, 150 tutkimushaastattelua
 - 3 paikkakuntaa: PK-seutu, Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Karjala
 - 3 alaa kullakin: miesvaltainen tekniikka, naisvaltainen hyvinvointi, seka-alana palvelut
 - Sekä oppilaitokset että työpaikoilla tapahtuva oppiminen
 - Haastateltavina nuoria ja aikuisia opiskelijoita, opettajia, opiskelijahuollon työntekijöitä, koulutuksen johtajia ja esimiehiä sekä työpaikkaohjaajia ja työnantajia
- **Laajin ammatillisen koulutuksen tutkimushanke Suomessa – fokuksessa ammatillinen koulutus ihmisten toimintana ja työnä**
- **Tutkija on tulkki: kuuntelee ja pyrkii ymmärtämään kaikkia osapuolia**

MUUTOKSETTYÖSSÄ: Mikä niitä aiheuttaa?

1. **“Asiakkaiden” tarpeet:** Opiskelijoiden ja työelämän palveleminen
 - Nämä pystytään kohtaamaan ja täyttämään pääosin hyvin
 - Joitain haasteita tai paineita – ei suuria ongelmia
2. **“Maksavien asiakkaiden” tarpeet:** hallinnon muutokset ja paineet (reformi, organisaatiouudistukset, rahoituspaineet...)
 - Suuri(n) osa ongelmallisista muutoksista tulee täältä
 - Monet ongelmista eivät liity suoraan reformiin, mutta reformin muutokset vahvistavat helposti myös siitä riippumattomia, olemassa olevia ongelmia

MITEN MUUTOKSISTA SELVITÄÄN?

- Ratkaisujen keskiössä on arkityön ja työprosessien organisointi
 - Reformi onnistuu, jos se muuttaa arkityön organisointia toimivampaan suuntaan ja antaa valmiudet sen riittävän omaehtoiselle kehittämiselle
 - Tämä on pitkälle koulutuksen järjestäjien eikä keskushallinnon käsissä
- Muussa tapauksessa reformi hankaloittaa arkityötä entisestään ja on vaarassa kuormittaa opettajia
- Koska kaikki, mitä opiskelijat saavat, kulkee opettajien ja ohjaajien kautta, arkityön ongelmat ovat suurin haaste perustehtävän tekemiselle

MITÄ OPISKELIJA-ASIAKKAAT HALUAVAT?

(52 opiskelijahaastattelua)

EEVA: No mie oisin siellä lastentarhassa töissä ja mulla olis hienot omakotitalot, ja ei tarts pennii venyttää... Ihan perusjutut (*Itä-Suomi, hyvinvointi*)

PATRIK: Viis vuotta... No mä olisin intin käyny, sen jälkeen mul ois oma kämpppä, työpaikka, sitte ois oma auto ja... nii (*Länsi-Suomi, tekniikka*)

PEPPI: Kymmenen vuoden päästä mä oisin sairaanhoitaja. Ja mul ois oma perhe jo sillon, emmä haluu olla tietsä sellanen mummomamma. Ja mä asuisin semmoses hienos kartanos. No eihän sellasel palkal sinne mennä, mut... Ja sit mä toivoisin et mun vanhemmat ois viel elossa. (*Etelä-Suomi, hyvinvointi*)

Ammattiin opiskelevien hyvä tulevaisuus

Tulevaisuus 1 v	Mainin toja	Tulevaisuus 5 v	Mainin toja	Tulevaisuus 10 v	Mainin toja
Opiskelu jatkuu ja sujuu hyvin	30	Töissä omalla tai millä tahansa alalla	28	Oma perhe	24
Töissä	14	Jatko-opinnoissa tai valmistunut niistä	22	Oma asunto, talo, koti	11
Valmistunut	5	Oma asunto, talo, koti	13	Töissä uudella alalla tai erikoistuneena	10
Ihmissuhteet kunnossa	5	Oma yritys	5	Oma yritys	8
		Armeijassa tai armeija käyty	5	Lapsia	8
		Valmistunut	5	Opiskelee uutta alaa tai jatko-opinnoissa	7
				Töissä omalla alalla	7
				Talous kunnossa, hyväpalkkainen työ	5

Mitä opiskelijat koulutukselta haluavat?

- He haluavat kasvaa aikuisiksi ja täyttää oman paikkansa maailmassa
- Opiskelijat eivät halua kohota tähtiin, erottautua toisista tms. yksilöllistä, mitä hyväosaiset keski-ikäiset usein määrittelevät nuorten toiveiksi
- Oppiminen ja ammatti on opiskelijoille identiteetin muodostumista: ei työtekniikoita sinänsä, vaan tulemistä jonkinlaiseksi ja pääsemistä arvokkaina pidettyihin yhteisöihin
 - **Oppiminen ja osaaminen on pohjaltaan aina sosiaalista – ne ovat ja edellyttävät sosiaalisia taitoja**
 - **Samalla sosiaaliset (ym. 'geneeriset') taidot syntyvät ammatin ja ammatillisten taitojen kautta – niitä ei pidä erottaa**
 - **Jos opettajat ja ohjaajat rajautuvat vain jompaankumpaan, voidaan menettää molemmat**

Opettajan/ ohjaajan halutaan tekevän juuri tätä

ERIKA: Semmonen, mikä ymmärtää just opiskelijoita ja on pätevä tietysti...
Ja ottaa huomioon opiskelijoitten mielipiteet (17 v., *hyvinvointiala, Itä-Suomi*)

MARKKU: Osaa kattoo sitä niinku opiskelijan silmin, sen pitää niinku ymmärtää nuorempia opiskelijoita opettajana. Ja pitkät hermot pitää olla, et jaksaa kattoo (27 v., *palveluala, Etelä-Suomi*)

MANTA: Se pitää niinku jöön siellä. Se ei kumminkaa oo semmonen, niinku pikkuasioista heti kauhee metakka. Semmonen on aika kauhee, semmosiaki mä oon tavannu joskus. Semmone jalat maassa -tyyppinen, että rento, mutta hyvällä tavalla myös tiukka (17 v., *palveluala, Länsi-Suomi*)

Ohjaava ja opiskelijälähtöinen on hyvä

	Määrä	%
Huomioi, kohtaa, osallistaa, kannustaa, innostaa	21	23
Rento, ei suutu, kärsivällinen	16	18
Ohjaa, neuvoa, auttaa, tukee	14	15
Hyvä kertomaan, 'osaa selittää'	10	11
Pitää rajat ja työrauhan	7	8
Ammattitaitoinen, pätevä, osaa asiansa	5	6
Huomioi erilaiset oppimistavat	5	6
On paikalla (eikä esim. kirjoittamassa raportteja)	2	2
Huolehtii koko ihmisestä, yksityiselämästä jne.	2	2
Kiinnittää huomion, saa oppilaat kuuntelemaan	2	2

Hyvä ohjaaja/ opettaja antaa valmiudet täyttää oman paikkansa

- Hyvä opettaja luo vuorovaikutuksellaan kentän, jossa opiskelijat rohkaistuvat opettelemaan ja harjoittelemaan
 1. Ammatillisia valmiuksia = osaamista
 2. Oman toiminnan itsenäistä ohjaamista = toimijataitoja
 3. Työskentelyä ja toimimista toisten kanssa = sosiaalisia taitoja**= ammattiin ja uusiin sosiaalisiin rooleihin kasvamista sekä valmiuksia toimia niissä**
- Huono opettaja on kaavamainen ja tiukka: vaatii ulkoisia suoritteita kaikilta samalla tavalla eikä huomioi tai ohjaa prosessia, jonka varassa identiteetti ja osaaminen kehittyvät

MITÄ TYÖELÄMÄ HALUAA?

”Sietokyky, hyväksyminen, joustavuus, vuorovaikutus ja itsehillintä = työyhteisötaitoja”

”Tilannetaju, vuorovaikutusvalmiudet”

”Ammattitaito ja ammatti-identiteetti sekä ammatillisuus”

”Tutustutaan omaan itseen, kykyihin ja taitoihin sekä heikkouksiin”

Sosiaaliset taidot	153	43 %
Substanssiosaaminen	74	21 %
Toimijataidot: oman työskentelyn ja toiminnan ohjaaminen	71	20 %
Kontekstiosaaminen, 'työelämän pelisäännöt'	58	16 %

Työelämä ja opiskelijat haluavat samoja asioita

- Työelämän tarpeissa korostuvat ammattiin ja työntekoon liittyvät sosiaaliset ja toimijataidot – jatkossa luultavasti yhä enemmän
- Muutospaineita aiheuttaa oppilaitosten ja työelämän työnjako näihin valmistamisessa
- Työpaikat odottavat yleensä valmiita opiskelijoita etenkin sosiaalisten ja toimijataitojen osalta – eivät halua satsata itse kouluttamiseen
 - Oppilaitoksen tehtäväksi yhä enemmän ”asenteen ja motivaation” vahvistaminen – mutta ei irrallaan ammattitaidosta, vaan sen kautta
 - Syrjäytymisen ehkäisy: kuka saa valmiudet kiinnittyä yhteiskuntaan?
- Opettajien rooli myös työpaikkojen sparraajana ja työpaikalla tapahtuvan oppimisen koordinaattorina vahvistunee

Kuinka opettajat näkevät itsensä?

Mitä hyvää itsessä opettajana ja/ tai työyhteisössä?

(44 haastattelua)

Opiskelijalähtöisyys: huomointi, tukeminen, kannustaminen	27
Ohjaava työote: tekemällä, käytännönläheisesti opettaminen	20
Hyvä ilmapiiri yksikössä tai osastolla, hyviä työkavereita	18
Työskentely, vuorovaikutus opiskelijoiden kanssa	15
Vahva substanssiosaaminen	12
Työnkuvan autonomisuus, vastuullisuus	12
Asiat rullaavat, johto hoitaa tonttinsa, esimiehet hyviä	9
Opetettavan asian konkretisointi ja yksinkertaistaminen	7
Joustavuus, reagointikyky, tilannetaju	6
Työelämlähtöisyys	6
Kärsivällisyys, ymmärtäväisyys, huumorintaju	4
Suunnitelmallisuus, järjestelmällisyys	4

Opettajien itseymmärrys sekä opiskelijoiden ja työelämän tarpeet kohtaavat hyvin (joskin työelämäyhteistyö jää vähäiseksi)

- Mistä ongelmat sitten johtuvat? Mitkä ovat keskeiset kehittämiskohteet?
- Kysymys opettajille: mikä omassa työssäsi tai työyhteisössäsi/ organisaatiossasi kuormittaa sinua eniten?

44 työntekijää, 181 mainintaa kuormittavista asoista

	Määrä	%
Organisaation/ esimiesten etäisyys arjesta	31	17
Organisaation jäykkyys, kankeus, sanelupolitiikka	16	9
Opettajien yhteistyön puute, tonttiajattelu	14	8
Hallinnon, byrokratian lisääntyminen	10	6
Opiskelijoiden haasteet, niihin vastaaminen	8	4
Muutostahti liian kova, heikentää toimintaedellytyksiä	7	4
Arjen toimintatapojen ongelmat	7	4
Hanketoiminnan ongelmat	6	3
Alojen/ yksiköiden etäisyys/ toimintakulttuurien erot	6	3
Lähiopetuksen väheneminen	6	3
Työkuorma kova tai epätasainen, ei jaksu, taso laskee	6	3
Talouden kiristytminen, toimintaedellytysten heikkeneminen	5	3
Arvostuksen puute, epäluottamus opettajia kohtaan	5	3

Organisaatio sekoaa, tuki puuttuu, arki hajoaa

- Oma arkityö ja sen prosessit hajoavat
- Lisäksi jatkuvat organisaatio- ym. muutokset ovat paljolti kaapanneet esimiehet arjen tukijoista ja ohjaajista ylemmän organisaation toimeenpanijoiksi, jotka eivät kykene auttamaan hajoavassa arjessa
- Huomionarvoista on, että opiskelijat eivät kuormita. Opettajat eivät kaipaa niinkään parempaa "ainesta", vaan parempia puitteita toimia nykyisen aineksen kanssa
- Opettajilla on hyvät valmiudet ja korkea motivaatio toimia opiskelijälähtöisesti ja reformin tavoitteiden mukaisesti, mutta suurimpana haasteena näyttäytyvät arjen puitteet
- Arkityön kehittäminen on näissä puitteissa hankalaa: esim. sosiaalisten ja toimijataitojen pedagogiikka tai uusi työnjako työpaikkojen kanssa
- **Arkityön ja työprosessien organisointi on keskeisin menestys- tai uhkatekijä ammatillisen koulutuksen tulevaisuudelle, mukaanlukien reformi**

MITEN SELVITÄÄN?

- Ei tarvita sanoja, tarvitaan toimintaa, koordinointia ja organisointia = yhteistyötä ja sen edellytyksiä
- Kaikilla on vastuunsa – opettajilla omasta työstään sekä sen kehittämisestä ja koulutuksen järjestäjillä toiminnan organisatorisista puitteista sekä opettajien tarpeisiin vastaamisesta
- Täydennyskoulutukseen ym. kehittämiseen tarvitaan investointeja
- Vahvuutena opettajien ja ohjaajien erittäin hyvät valmiudet ja lähtökohdat – onneksi myös useimpien opiskelijoiden

**VISIO: MEILLÄ ON PARHAAT JA SITOUTUNEIMMAT OPETTAJAT SEKÄ
OHJAAJAT – SIKSI MYÖS OPISKELIJAT**

KIITOS!

...KESKUSTELUA..

Antti Maunu

040 832 5057

maunuan@gmail.com

www.anttimaunu.fi